

ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В ФІЛОСОФІЇ ТА ПСИХОЛОГІЇ

В даній статті викладені наукові передумови виникнення та розвитку проблеми прийняття рішення в історичному та сучасному контексті; проаналізовано філософсько-психологічні погляди видатних вітчизняних та зарубіжних вчених; розглянуто підходи до класифікації прийняття рішення в традиційних дослідженнях і сучасні уявлення про систему психологічних факторів прийняття рішення.

Ключові слова: прийняття рішення; вибір; проблема; підходи.

Постановка проблеми.

До проблеми ефективності прийняття рішень в загальнонауковому розумінні поняття зверталися представники різних наук. Проблема прийняття рішення як волевиявлення людини, розпочинаючи від Сократа і до наших днів притягує до себе увагу філософів, психологів, соціологів та інших. Уточнення специфіки вибору особистості розглядалося в контексті філософсько-психологічної категорії вчинку. Поняття «прийняття рішення» має на увазі його розгляд не тільки як явища, а й як результату вибору мети, формування і реалізації програми дій, використання способу отримання результату або стратегії досягнення мети - стратегії вибору. Необхідно відзначити, що неоднозначне трактування і суперечливе розмаїття зумовлено тим, що вибір є сполучною ланкою між компонентами прийняття рішення: аналізом стану середовища, виділенням ситуації, що вимагає прийняття рішення, отриманням і переробкою інформації по характеристикам ситуації, що формується варіантом поведінки і дій особистості. Ухвалення рішення - це складне психологічне утворення, що має розгорнуту багатокomпонентну структуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На основі принципу функціонально-рівневої регуляції прийняття рішень, Т. Корніловою був запропонований підхід, який розглядає «відкритість психологічної моделі прийняття рішень». Основу підходу склав ряд вихідних положень, які

передбачають варіативність функціональних структур, множинність зв'язків між різними процесами, які опосередковують вибір. У концепції функціонально-рівневої регуляції, обґрунтовано розуміння психологічної регуляції вибору, яка визначається не тільки заданими умовами невизначеності, а й пізнавальними зусиллями суб'єкта, що актуалізується поряд з особистісно-мотиваційними компонентами процесуальної регуляції і об'єднуються терміном інтелектуально-особистісний потенціал [5].

Проблема прийняття рішень особистістю розглядалася представниками екзистенціальної психології (Л. Бінсвангер, М. Бос, Дж. Бьюдженталь, Р. Ленг, С. Мадді, Р. Мей, Ж.-П. Сартр, В. Франкл, і ін.). Зокрема, в своїх працях Р. Мей підкреслював унікальність особистості, її вільний вибір (в тому числі при прийнятті рішення). Основними ключовими поняттями його теорії є воля, свобода і інтенціональність. Вони виконують роль детермінанти прийняття рішень і забезпечують три форми «буття-в-світі»: взаємини зі світом зовнішніх об'єктів або речей, взаємини з іншими людьми, відносини з власною особистістю [14, 847-848].

Аналіз проблеми вибору, проведений Г. Балом, показує, що психологічний зміст актів вибору, здійснюваних людиною, може бути дуже різноманітним, і тому зробити вибір, тобто прийняти рішення про обрання одного з безлічі шляхів, так само

як і реалізувати це вбрання рішення є надзвичайно нелегкою справою. До того ж прийняття рішення далеко не завжди зводиться до вибору найбільш оптимальної з усіх альтернатив. Нерідко прийняти рішення означає проявити творчість, креативність, знайти нові, невідомі досі шляхи вирішення проблемної ситуації, оригінальний вихід із складної життєвої ситуації. Необхідно відзначити важливу для розуміння специфіки нашого дослідження особливість, яка полягає в тому, що співвідношення виділених варіантів у здійснюваних особистістю стратегій і тактики вибору, виявляється різним в залежності від сформованості і стійкої орієнтації на прийнятті нею і значущі ціннісні орієнтири [1].

Метою статті є актуалізація проблеми прийняття рішення, ознайомлення з філософсько-психологічними поглядами видатних вітчизняних і зарубіжних вчених та підходами до класифікації прийняття рішення в традиційних дослідженнях.

Методи дослідження. Оглядово-аналітичне дослідження літератури.

Виклад основного матеріалу.

У філософії зазначену проблему пов'язують з назвами волонтаризму та фаталізму. Волонтаризм розглядає волю як вищий принцип буття в цілому і зокрема, як вищий принцип моральності. У відповідності до такого погляду, людина повинна здійснити моральний вибір і визначити свою поведінку незалежно від будь-яких зовнішніх регламентацій, керуючись при цьому лише рішенням власної волі. Дещо схожу точку зору стосовно волонтаризму мали Й.Г. Фіхте, Е. Гартман, А. Шопенгауер та інші.

У свою чергу фаталізм зображує в кожному людському поступку та в кожному випадку прояв незворотності долі, виключаючи і вільний вибір і випадковість. Різновиди фаталізму, правда дещо різні за своїми світоглядними походженнями можна побачити в працях Р. Декарта [4], Б. Спінози [12], які розглядали прийняття рішення як боротьбу мотивів. Зокрема, Р. Декарт, у своїх космогонічних трактатах виділяв два модуси існування –

прямий і криволінійний. Прямий модус буття утилізує механізм вольового акту, що дає можливість людині приймати рішення як вільну необхідність. Прийняття рішення тут передбачає встановлення взаємовідношень почуттів, інтелекту та волі, що протиставляються боротьбі людських мотивів.

Вагомий вплив на філософську думку про прийняття рішення здійснили праці Вольтера [2], який літературними засобами показав умовність прийняття рішення при великих ситуаційних та мотиваційних ускладненнях. На його думку, в реальному житті, де переважає раціональна розсудливість, де не завжди знаходиться місце справедливості, лише природне благочестя повинно спонукати людину до вибору єдиного правильного рішення. Вольтер зазначав, що люди в багатьох випадках застряють в інтелектуальній схоластиці і намагаються вирішити питання, які не мають ніякого практичного значення. Він також критикував пошук всіх пояснень за допомогою математичного аналізу, що завжди показує людину односторонньо, без зв'язку зі свободою самовизначення, її неповторністю. Філософ вважав, що правильне прийняття рішення у вчинку, в його природній безпосередності. В психологічному трактуванні це може означати, що прийняття рішення відбувається не лише і не стільки в інтелектуальній сфері, а воно ще й обумовлено боротьбою емоцій та почуттів. Правильно прийняте рішення передбачає узгодженість, гармонічність психічних процесів, що протікають у внутрішньому світі особистості [2].

Значний вклад у вирішення проблеми прийняття рішення було зроблено завдяки філософським поглядам Артура Шопенгауера, який розглядав волю як абсолютний початок життя та світобудови, разом з тим підкреслюючи її внутрішню сліпоту та постійне невдоволення [15]. Філософ у своїх працях показував, що для людини свобода є не лише джерелом життя, але й джерелом різних страждань, яким наповнений світ. Шопенгауер шукав засоби відходу від страждань і такі умови, при яких особистість зможе отримати

абсолютне пізнання. Разом з тим, він вважав життя позбавленим необхідності вибору і прийняття рішення, а відповідно, і відповідальності за них можна порівняти з тваринним існуванням, яким керують біологічні інстинкти.

Згідно з поглядами Г.С. Сковороди, які він реалізував у своєму власному житті, людина постійно здійснює вибір і приймає рішення між свободою та неволею, духовним і мирським, матеріальним [11]. У своєму вченні філософ визначає дві людські натури: видимої – тваринну і невидимої – божественну, справжню. В своїх вчинках людина керується або внутрішнім покликом серця або орієнтується на видимої натуру. Необхідною умовою для здійснення свободи людини є наявність критичного мислення, здатність побороти в собі властиву людині орієнтацію на тілесну, видимої натуру. Важливою умовою у досягненні свободи стає самопізнання людини, яке дозволяє зрозуміти самого себе, визначити власну життєву позицію, власні уподобання і природні нахили. Сковорода виділяє дві сфери внутрішнього життя людини: психологічну і кордоцентричну. Під першою він розумів «поверхневу» ділянку нашого духовного, інтелектуального, розумового життя, на яку здійснюється вплив соціальних умов повсякденності. Кордоцентричну сферу мислитель характеризує як глибинне духовне життя, що існує за межами психосоматичного досвіду і називає її «серцем». Це світ божественного серця думок, світ самозанурення, єдиного розуму. Рішення, які приймає людина, що орієнтується на свою духовну природу, на думку філософа, не можуть бути помилковими.

На відміну від Г. Сковороди, Л. Толстой притримується позиції домінування когнітивного підходу до прийняття рішення людиною. Зокрема, він зазначає: «Ніщо не може змінити рішення розуму. Все що ми знаємо, ми знаємо через розум. І тому не вірте тим, які кажуть, що не потрібно слідувати розуму. Ті, які говорять так, подібні тим людям, які радили б загасити світло єдиного ліхтаря,

що керує нами у п'їтмі»[13, 142]. Прийняття правильних рішень мислитель пов'язував з такою характеристикою людини як мудрість та вічними філософськими категоріями добра і зла.

Прийняття рішення як вибору зображено в психологічній теорії поля К. Левіна, яка розкриває методологію аналізу життєвого простору людини та групи [6]. Життєвий, психічний простір складається з різних конструктів: секторів, кордонів, дій, валентностей, які впливають на регуляцію поведінки людини. Особливу роль в прийнятті рішення здійснює такий конструкт як валентність. Під валентністю К. Левін розумів властивість об'єкта притягувати до себе або відштовхувати. Відповідно до теорії К. Левіна, якщо людина може перебувати між двома позитивними валентностями одночасно, то найчастіше їй доводиться вибирати між двома привабливими об'єктами. Але коливання будуть обумовлені не тим, що після здійснення вибору мета може виглядати менш привабливою, ніж перед вибором. Це може статися, наприклад, в силу того, що в психологічному просторі в момент вибору людина переживає певний конфлікт. В цьому випадку, прийняття рішень в конфлікті пов'язано не з валентністю об'єктів, розташованих в психологічному просторі, а зі зміною самого психологічного простору, структури ситуації після прийняття рішення. Крім того, багато в чому прийняття рішень в конфлікті може бути викликано ще й очевидними змінами самої особистості, яка приймає рішення.

Вагомий внесок у розкриття проблеми прийняття рішення зробив Д. Келлі, засновник психології особистісних конструктів, який розробив модель поведінки людини, в тому числі «О-В-В» - цикл прийняття рішення. Цей цикл включає в себе: *орієнтування* (розгляд та поступове обдумування можливих варіантів вибору); *вибір* найбільш прийняттого на даний час варіанту; *виконання* (відповідно реалізація і контроль за виконанням вибраної дії) [19]. На першому етапі відбувається висування різних інтерпретацій проблемної ситуації,

спроба знайти найбільш конструктивний вибір. Надалі перевага віддається одному специфічному конструктивному виміру, як найбільш суб'єктивно корисного для особистості в даній конкретній ситуації. Обраний з усіх альтернатив смисловий вимір піддається більш детальному розгляду. Не вибравши хоча б один вимір, хоча б на деякий час, здійснити подальшу дію буде неможливо, оскільки людина буде до безкінечності розглядати альтернативи. У цій точці, людина здійснює вибір між полюсами одного і того ж вимірювання. Тільки здійснюючи вибір між полюсами, особистість формує стратегію свого вибору. Таким чином, людина здійснює індивідуальний контроль своєї системи, роблячи вибір, приймаючи рішення і виконуючи певні дії по його реалізації [19].

Найбільш продуктивним Д. Келлі вважав прийняття рішень з опорою на креативність. На його думку, цикл креативності починається з появи невизначеної (вільної) конструкції і закінчується отриманням суворо впорядкованої і підтвердженої конструкції [19].

Аналіз прийомів прийняття рішення в теорії Д. Келлі як зменшення невизначеності ситуації і збільшення ступенів свободи особистості через цикли імпульсивності і креативності переконує в доцільності розгляду не тільки оцінок значущості різних альтернатив, але і можливості подолання їх обмеженості. З цією метою вважаємо доречним використання креативності як компоненти інтелекту людини, його здатності оригінально мислити, і креативності особистості, що забезпечує високу гнучкість і пластичність особистості в прийнятті важливого рішення.

Теоретичний аналіз досліджень дозволяє нам виділити те спільне, що є характерним для здійснення вибору, для прийняття важливого рішення і для вирішення складних завдань. Всі ці явища в значній мірі обумовлені на етапі визначення ситуації - активністю особистості, а при здійсненні вибору або пошуку варіанту рішення - творчою активністю особистості. Особливо вагомим

для нашої роботи є констатація факту зв'язку активності особистості в генеруванні різних варіантів з відповідальністю за прийняття рішення.

Ухвалення рішення як результат вибору найкращої альтернативи з обмеженого числа можливих (допустимих, ефективних, оптимальних) являє собою певне розпорядження до дії. Як, вважає Г. Шварц, саме прийняття рішення являє собою результат формування, упорядкування і вибору найкращої серед альтернатив. Тим самим, прийняття рішень не просто є сполучною ланкою між ментальною сферою людини і тим або іншим способом поведінки або дій суб'єкта. «Процес прийняття рішень - свідомий процес, який передбачає попереднє чітке усвідомлення мети, структурування вихідної проблемної ситуації, опрацювання різних варіантів вибору найкращої альтернативи і використання певних для цього методів» [15, 37].

Уточнення специфіки вибору особистості розглядалося в контексті філософсько-психологічної категорії вчинку. Так, О. М. Леонтьєв розглядає вчинок як дію над порогом ситуативної необхідності, як «дія, доля якого визначається не з наявної ситуації» [7, 182]. Вчинок, отже, «дія складно вмотивована, що має складний зміст» [7, 50]. В. Петухов і В. Столін, виділяючи ознаки вчинку, розглядають його три основних кваліфікуючих ознаки: невизначеність ситуації, ризикованість вчинку і непередбачуваність його наслідків [9, 29].

Прийняття рішення особистістю розглядається і в працях В. Роменця як принцип реалізації особистісного вчинку. Вчений зазначає, що головною діяльністю людини є самопізнання як самовизначення, самоствердження особистості, що знаходить своє відображення в прийнятті належних рішень [10, 351]. Конкретним психологічним механізмом самоствердження людини в ситуації В. Роменець вважає мотивацію. Вчений зазначає, що призначення мотивації - подолати конфліктність ситуації і допомогти в ухваленні рішення діяти

певним чином [10]. Іншими словами, прийняття рішення дозволяє людині визначитися в тому, яким чином йому необхідно самоствердитися і які вчинки для цього необхідно здійснити. Дія вчинку, не є одномоментним і якісно цілісним актом, а передбачає, по крайній мірі, його виконання в два етапи: 1) підготовчий етап (психологічне моделювання вчинку і його наслідків) і 2) безпосередньо сам вчинок. Людина планує не «вчинок», як такий, а конкретні перетворення, приймаючи при цьому рішення, спрямоване на досягнення конкретної мети і задоволення потреби.

У психології детермінованість прийняття рішень характеристиками особистості досліджував в своїх працях М. Грот [3], провідні ідеї якого лягли в основу сучасних теорій багатьох західних дослідників ХХ століття. В якості основного механізму духовного життя людини, основною одиницею психічної діяльності, вчений виділив «психічний оберт», який визначається єдністю чуттєвого, перетворюючого і рухового компонентів. Починається цей «психічний оберт» з зовнішніх рухів і вражень, які потім перетворюються у внутрішні враження або почуття, породжують відчуття внутрішніх вольових прагнень і завершуються зовнішніми рухами і діями [3]. Виділяючи поняття загального психічного оберту діяльності людини, який складається з ряду окремих (приватних) обертів, М. Грот припускав, що кожен з них має свій початок, перебіг, завершення і вони можуть переходити один в одного.

Основоположниками наукового дослідження проблеми прийняття управлінських рішень вважають американських вчених Дж. Фон Неймана і О. Моргенштерна [8], які розробили теорію математичних ігор, вказали на прямий зв'язок здатності до ігрової діяльності з умінням приймати рішення і дали поштовх до розвитку цього напрямку науки [8].

Одна з перших математичних моделей прийняття рішень, що використовує метод оцінки гіпотез зі зміни величини ймовірності, була розроблена Т. Байесом. Вона отримала назву «теорема Байеса» і описується формулою: $P(H \setminus E) =$

$P(E \setminus H) * P(H)$, де $P(H \setminus E)$ - ймовірність того, що гіпотеза H вірна при наявності умови E . Оцінка ймовірності суб'єктом при цьому заснована на евристиці, яка може привести як до правильного, так і до помилкового рішення.

Якщо використовувати Байєсову інтерпретацію ймовірності, то теорема показує, як рівень довіри особистості може кардинально змінити кількість наступних подій. У цьому полягають висновки Т. Байеса, які стали основоположними для байєсівської статистики. Використання сучасної обчислювальної техніки для обробки безлічі попередньо отриманих спостережень дозволили використовувати модель не тільки в Байєсовому аналізі, а й активно застосувати її для великого ряду інших розрахунків. Вперше модель Томаса Байеса була опублікована в Філософській праці Королівського товариства Великої Британії з коментарями його послідовників тільки в 1763 році [17].

У запропонованому екологічному підході, Герд Гігеренцер, навпаки, заперечує ймовірнісний погляд на прийняття рішень і стверджує, що в ході еволюції людина не стикається з ймовірнісним поданням інформації. В реальності він завжди має справу тільки з частотами, а саме, з частотою народження тієї чи іншої події. Саме тому, більш природною для людини формою подання інформації, на думку Г. Гігеренцера, є частотна, а не ймовірнісна форма, що підтверджується численними експериментами дослідника [18].

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Розгляд проблеми в історичній ретроспективі показало, що розглянута загальнотеоретична проблема прийняття рішень привертала до себе увагу філософів і педагогів, кібернетиків і соціологів, психологів і фізіологів, що свідчить про її міждисциплінарність і актуальність. У роботах мислителів минулого (філософів, соціологів, прогресивних письменників) прийняття рішень розглядалося з позиції волюнтаризму як здатність людини здійснювати моральний вибір і визначати свою поведінку незалежно від зовнішніх

регламентацій (Е. Гартман, Ф. Ніцше, Й. Г. Фіхте, А. Шопенгауер). Прийняття та реалізація рішення супроводжуються боротьбою емоцій, почуттів і завершується виходом за межі мотиваційної сфери (Ф. Вольтер, Р. Декарт, Б. Б. Спіноза, А. Шопенгауер). Прийняття рішень пов'язується з вибором між свободою і неволею, з важливістю духовного (на протипагу матеріальному світу), з вічними категоріями добра і зла (Г. Сковорода, Л. Толстой) і є справжньою причиною реальної людської свободи.

У зарубіжній психології прийняття рішень розглядається в контексті детермінації волею, розумом, випадковим імпульсом, страхом (В. Джеймс); як вибір між декількома валентностями у психологічній теорії поля (К. Левін); як фрагмент циклу досвіду в психології особистісних конструктів (Д. Келлі); як прояв свободи волі і інтенціональності (Р. Мей).

Показано, що в сучасній психології феномен «прийняття рішення» вивчався як циклічний процес в теорії психічного оберту (М. Грот); як суттєва фаза вольового акту (Г. Костюк); як реалізація особистісного вчинку (В. Роменець); як особистісні норми і цінності (Г. Балл); як результат особистісно-мотиваційної та розумової регуляції (Т. Корнілова).

Необхідно констатувати, що до теперішнього часу в психологічній науці не

існує єдиної узагальнюючої психологічної теорії прийняття рішень, однак розроблений представницький ряд концепцій і приватних моделей, що описують і пояснюють поведінку людей в ситуаціях прийняття рішень. При спробах визначення підстав методологічного підходу до розгляду даного питання, з'являється необхідність інтеграції всіх раніше накопичених в психології і суміжних науках різноманітних відомостей, їх переломлення через свій життєвий, буттєвий і науковий досвід. Саме це призводить до існування безлічі різноманітних підходів до проблеми вибору і прийняття рішення, паралельно існуючих в суміжних науках і наукових течіях, які вивчають власний ракурс прийняття рішень.

Безпосередньо в самій психології, отримані результати багато в чому пояснюються точкою зору вченого, тією сферою наукових інтересів, яка в даний момент часу знаходиться в центрі його уваги (психічні явища, процеси, властивості, стану особистості, взаємозв'язку їх характеристик). Це знаходить відображення і в формулюванні використовуваної системи понять, і в описі специфіки явищ, і в теоретичному конструкті авторського підходу.

Список використаних джерел

1. Балл Г. О. Феномен вибору в контексті соціальної поведінки / Г. О. Балл // Соціальна психологія. – 2005. – № 1. – С. 3–13.
2. Вольтер Ф. Правильне прийняття рішення у вчинку. Натуралістична психологія / Ф. Вольтер. – М. : Психологія і революція., 2000. – С. 547–564.
3. Грот М. Я. Вибрані психологічні твори / М. Я. Грот; Упоряд., передм., прим. М. Д. Бойправ. – Ніжин : Видавництво НДУ імені М. Гоголя, 2006. – 296 с.
4. Декарт Р. Космогонія: Два трактата / Р. Декарт. – М.Л. : Гостехиздат, 1934. – 331 с.
5. Корнілова Т. В. Психологія ризику і прийняття рішень: учебное пособие для вузов / Т. В. Корнілова. – М. : Аспект Пресс, 2003. – 286 с.
6. Левин К. Динамическая психология: Избр. тр. / К. Левин; Пер. с нем. и англ. Е. Патяевой, Д. Леонтьева. – М. : Смысл, 2001. – 568 с.
7. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения. В 2-х томах / А. Н. Леонтьев. – М. : Педагогика, 1983. – 320 с.
8. Нейман Дж. фон. Теория игр и экономическое поведение: [Текст] / Дж. фон Нейман, О. Моргенштерн; Пер. с англ. Н. Н. Воробьева. – М. : Наука, 1970. – 601 с.
9. Петухов В. В. Психология [Текст]: метод.указан. / В. В. Петухов, В. В. Столин. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1989. – 66 с.
10. Роменець В. А. Принцип «прийняття рішення» в історії психології. Емоційний, інтуїтивний несвідомий фактор психічної активності / В. А. Роменець // Історія психології XVII століття: [навч. посіб.]. – К. : Вища шк., 1990. – 365 с.

11. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. / Г. С. Сковорода. – К. :Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 532 с.; – Т. 2. – 576 с.
12. Спиноза Б. Етика / Б. Спиноза (Б. д'Еспиноза) // Избр. произв.: В 2 т.; Т. 2. – М. , 1964. – С. 359–618.
13. Толстой Л. Н. Круг чтения: Избранные, собранные и расположенные на каждый день Л. Толстым мысли многих писателей об истине, жизни и поведении. Т. 1. – М. : Политиздат, 1991. – 478 с.
14. Фрейдджер Р. Личность. Теории, упражнения, эксперименты / Р. Фрейдджер, Д. Фейдимен. – Спб. :Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. – 704 с.
15. Шварц Г. М. Психология индивидуальных решений / Г. М. Шварц. – М. : Фирма «Промысел»; Изд-во АО «Диалог-МГУ», 1997. – 180 с.
16. Шопенгауэр А. Две основные проблемы этики / А. Шопенгауэр // Свобода воли и нравственность. – М. : Изд-во «Республика», 1992. – С. 46–124.
17. Bayes T. An Essay to wards solving a Problem in the Doctrine of Chance. By the late Rev. Mr. Bayes, communicated by Mr. Price, in a letter to John Canton, M. A. and F. R. S. / Thomas Bayes and Richard Price // Philosophical Transactions of the Royal Society of London, 1763, Vol. 53, pp. 370–418.
18. Gigerenzer, G. (1998). Ecological intelligence: an adaptation for frequencies // The evolution of mind / D. D. Cumms, C. Allen (Eds.). N.Y., Oxford: Oxford University Press. Pp. 9–29.
19. Kelly G. A. The psychology of personal constructs. A theory of personality. Vol. 1. –New York: Norton, 1955a. Pp. 526-565.

References

1. Ball H. O. Fenomen vyboru v konteksti sotsialnoi povedinky / H. O. Ball // Sotsialna psykholohiia. – 2005. – № 1. – S. 3–13.(in Ukrainian).
2. Volter F. Pravylyne pryiniattia rishennia u vchynku. Naturalistychna psykholohiia / F. Volter. – М. :Psykhohiia i revoliutsiia., 2000. – S. 547–564.(in Ukrainian).
3. Hrot M. Ya. Vybrani psykholohichni tvory / M. Ya.Hrot; Uporiad.,peredm., prym. M. D. Boiprav. – Nizhyn :Vydavnytstvo NDU imeni M. Hoholia, 2006. – 296 s.
4. Dekart R. Kosmogoniya: Dvatraktata / R. Dekart. – M.L. :Gostehizdat, 1934. – 331 s.
5. Kornilova T. V. Psihologiya riska i prinyatiya resheniy: uchebnoe posobie dlya vuzov / T. V. Kornilova. –M. :Aspekt Press, 2003. –286 s.
6. Levin K. Dinamicheskaya psihologiya: Izbr. tr. / K. Levin; Per. s nem.iangl. E. Patyaevoy, D. Leont'eva. – М. :Smysl, 2001. – 568 s.
7. Leont'ev A. N. Izbrannyepsihologicheskieproizvedeniya. V 2-h tomah / A. N. Leont'ev. – М. :Pedagogika, 1983. – 320 s.
8. Neyman Dzh. fon. Teoriya igr i ekonomicheskoe povedenie: [Tekst] / Dzh. Fon Neyman, O. Morgenshtern; Per. s angl. N. N. Vorob'eva. – М. :Nauka, 1970. – 601 s.
9. Petuhov V. V. Psihologiya [Tekst]: metod. ukazan. / V. V. Petuhov, V. V. Stolin. – М. :Izd-vo Mosk. un-ta, 1989. – 66 s.
10. Romenets V. A. Pryntsyp «pryiniattia rishennia» v istorii psykholohii. Emotsiinyi, intuityvnyi nesvidomyi factor psykhičnoi aktyvnosti / V. A. Romenets // Istoriia psykholohii XVII stolittia: [navch. posib.]. – К. :Vyshcha shk., 1990. – 365 s.(in Ukrainian).
11. Skovoroda H. Povne zibrannia tvoriv: U 2-kh t. / H. S. Skovoroda. – К. :Naukova dumka, 1973. – Т. 1. – 532 с.; – Т. 2. – 576 с.(in Ukrainian).
12. Spinoza B. Etika / B. Spinoza (B. d'Espinoza) // Izbr. proizv.: V 2 t.; Т. 2. – М. , 1964. – S. 359–618.
13. TolstoyL. N. Krug chteniya: Izbrannye, sobrannyei raspolozhennye na kazhdyy den' L. Tolstym mysli mnogih pisateley ob istine, zhizni i povedenii. Т. 1. – М. :Politizdat, 1991. – 478 s.
14. Freydzher R. Lichnost'.Teorii, uprazhneniya, eksperimenty / R. Freydzher, D. Feydimen. – Spb. :Praym-EVROZNAK, 2006. – 704 s.
15. Shvarc G. M. Psihologiya individual'nyh resheniy / G. M. Shvarc. – М. : Фирма «Промысел»; Изд-во АО «Диалог-МГУ», 1997. – 180 с.
16. Shopengauer A. Dve osnovnye problem etiki / A. Shopengauer // Svoboda voli i нравstvennost'. – М. :Izd-vo «Respublika», 1992. – S. 46–124.
17. Bayes T. An Essay to wards solving a Problem in the Doctrine of Chance. By the late Rev. Mr. Bayes, communicated by Mr. Price, in a letter to John Canton, M. A. and F. R. S. / Thomas Bayes and Richard Price // Philosophical Transactions of the Royal Society of London, 1763, Vol. 53, pp. 370–418.
18. Gigerenzer, G. (1998). Ecological intelligence: an adaptation for frequencies // The evolution of mind / D. D. Cumms, C. Allen (Eds.). N.Y., Oxford: Oxford University Press. Pp. 9–29.
19. Kelly G. A. The psychology of personal constructs. A theory of personality. Vol. 1. –New York: Norton, 1955a. Pp. 526-565.

Резюме

Черевичний С. ад'юнкт кафедри общественных наук
УОУ имени Ивана Черняховського
ORCID ID 0000-0001-9691-5261

ПОДХОДЫ К ПРОБЛЕМЕ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ В ФИЛОСОФИИ И ПСИХОЛОГИИ

В данной статье изложены научные предпосылки возникновения и развития проблемы принятия решения в историческом и современном контексте; проанализированы философско-психологические взгляды выдающихся отечественных и зарубежных ученых; рассмотрены подходы к классификации принятия решения в традиционных исследованиях и современные представления о системе психологических факторов принятия решения.

Ключевые слова: принятие решения; выбор; проблема; подходы.

Summary

Cherevychnyi S. adjunct of the Department of Social Sciences,
National Defence University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovskyi

APPROACHES TO THE PROBLEM OF DECISION MAKING IN PHILOSOPHY AND PSYCHOLOGY

Introduction. The problem of the effectiveness of decision-making in the scientific sense of the concept was addressed by representatives of various sciences. The problem of decision-making as the will of man, from Socrates to the present day, attracts the attention of philosophers, psychologists, sociologists and others. Refinement of the specifics of the choice of personality was considered in the context of philosophical and psychological category of action. Decision-making is a complex psychological entity that has a multifaceted structure in place.

Purpose. Actualization of the problem of decision making, familiarization with the philosophical and psychological views of prominent domestic and foreign scientists and approaches to the classification of decision making in traditional studies.

Methods. Review and analytical study of literature.

Originality. Consideration of the problem in historical retrospect showed that the considered theoretical problem of decision-making attracted the attention of philosophers and educators, cybernetics and sociologists, psychologists and physiologists, which testifies to its interdisciplinarity and relevance. In the writings of thinkers of the past, decision-making was viewed from the standpoint of voluntarism as the ability of a person to make moral choices and determine their behavior regardless of external regulations. Decision-making and implementation of decisions are accompanied by a struggle of emotions, feelings and ends with going beyond the motivational sphere. Decision-making is related to the choice between freedom and bondage, the importance of the spiritual (as opposed to the material world), with the eternal categories of good and evil and is the true cause of real human freedom. In foreign psychology, decision-making is viewed in the context of determination by will, reason, random impulse, fear; as a choice between multiple valencies in psychological field theory; as a fragment of the cycle of experience in the psychology of personal constructs; as a manifestation of free will and intentionality. It is shown that in modern psychology the phenomenon of "decision making" has been studied as a cyclical process in the theory of mental turnover; as an essential phase of a will act; as realization of a personal act; as personal norms and values; as a result of personality-motivational and mental regulation.

Conclusion. It should be noted that, to date, there is no single generic psychological theory of decision-making in psychological science, but a representative set of concepts and private models have been developed to describe and explain people's behavior in decision-making situations. In trying to determine the basis of a methodological approach to the consideration of this issue, there is a need to integrate all previously accumulated in the psychology and related sciences of various information, their refraction through their life, life and scientific experience. This leads to the existence of many different approaches to the problem of choice and decision making, parallel to those existing in the related sciences and scientific currents, which study their own perspective of decision-making.

Keywords: decision making; choice; problem; approaches.